

GASTRONOMİ ve GIDA GÜVENLİĞİ

PROF DR AZİZ EKŞİ
İSTANBUL TOPKAPI UNİVERSİTESİ
GASTRONOMY ve MS BÖLÜMÜ

GASTRONOMİNİN KÖKENİ

- Eski Yunanca mide/**gaster** ve kural/**nomos** sözcüklerinden türemiştir
- 1801: **J.Berchoux**' nun şiiri '**gastronomi**' başlığını taşıyor
- 1805:J.A. Brillat Savarin; '**iyi ve güzel yeme sanatı**' olarak tanımlıyor
- Bütün dillerde aynı sözcük

LEZZET ODAKLI

- Zamanla anlamı farklılaşıyor. Yemeğin hazırlanması, pişirilmesi, tabak tasarımı, lezzeti sofraya ritüeli vb ile ilişkili **çok disiplinli** bir alandır ve bir **kültürel değer**dir.
- Zamanla değişmeyen **lezzet odaklı** oluşudur

GIDAYA BAKIŞ AÇISI...

- BESLENME/DİYETETİK
-sağlıklı diyet
- GIDA MÜHENDİSLİĞİ
-güvenli gıda
- GASTRONOMİ
-lezzetli gıda

TÜKETİCİ BEKLENTİSİ

- Çoğu insan, önceliğinin **sağlıklı gıda** olduğunu söyler
- Fakat tüketici anketlerinde **lezzetli gıda** ilk sırayı alır
- Gerçekte 3'ü de önemlidir:
- Sağlıklı değilse **hastalık riski** artar
- Güvenli değilse **zehirlenme olasılığı** vardır
- Lezzetli değilse **kimse yemez**

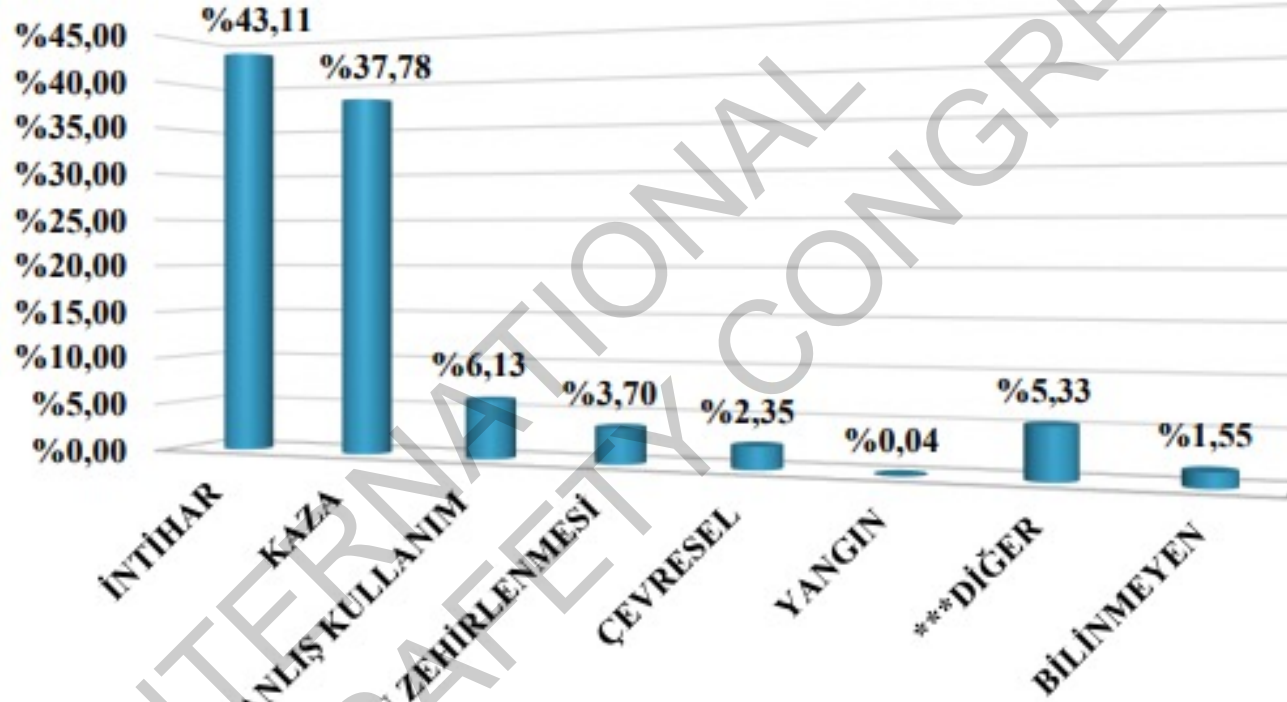
TÜRKİYE'DE GIDA İŞLETMESİ SAYISI

2021

GRUP	FAALİYET	ADET	%
KAYIT	ÜRETİM	82 303	11.4
	SATIŞ	347 088	48.1
	TÜKETİM	278 685	38.6
ONAY	ÜRETİM	13 479	1.9
TOPLAM		721 555	100.0

HİPOTEZ: Yiyecek-içecek işletmelerinde gıda güvenliği yeterli değildir ...

ULUSAL ZEHİR DANIŞME MERKEZİ- 2020

MEDYADA GIDA ZEHİRLENMELERİ 2014-18

- 3 gazete, 266 haber,9889 kişi etkileniyor

	%
OKUL	28.4
İŞYERİ	21.4
OTEL/RESTORAN	12.2
ÖĞRENCİ YURDU	9.0
AKTİVİTE	9.0
KIŞLA	8.4

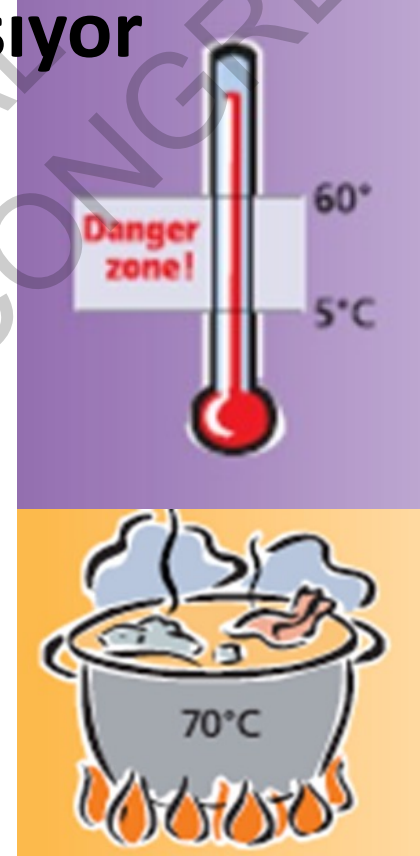
	%
ET ve tv.	45,8
SÜT ve tv.	30,3
TAVUK	16,1

Kaynak:Çetin ve Durlu Özkaya, 2019

GASTRONOMİNİN ZORLUĞU

- İnsan eli daha çok karışıyor
personel hijyeni
- Tehlikeli sıcaklık zonu
5-65°C arası
- Ölçüm ve kayıt yok
-kalite güvence
- Eğitim düzeyi

KONSERVE gıda VE KAĞIT kebabı

RİSK fazla

7th INTERNATIONAL
FOOD SAFETY CONGRESS

EĞİTİM VE HİJYEN ALGISI

- Ankara/Gölbaşı, 34 restoran, 198 kişi

	%	Hijyen
Y.OKUL	6.0	algılamasında
LİSE VE DENGİ	43.4	deneyimden çok
İLK OKUL	20.3	eğitimin etkili

Kaynak: Onurlar,2020

YEMEK GÜVENLİĞİ VE BAHARAT

- Dünyanın farklı bölgelerindeki 36 ülkede et bazlı reçetelerdeki **baharat** kullanımı:
- SOĞAN %65
- **KARABİBER %63**
- SARIMSAK %35
- **KIRMIZI BİBER %24**
- LİMON %23
- MAYDANOZ %22
- **ZENCEFİL %16**
- DEFNE %13

BAZILARI SICAK SEVER

- SICAK ülkelerde baharat kullanımı daha yaygın
- **Soğuk ülkelerde** et-bazlı yemek reçetelerinin **%5'ten daha azında birkaç baharat** varken
- **Sıcak ülkelerde** et-bazlı yemek reçetelerinin **%40'ında fazlasında çok sayıda baharat** yer alıyor
- Nedeni; sıcakta gıdaların daha çabuk bozulması ve bunun baharatla geciktirilmesi

Kaynak: Billing ve Sherman, 1998.

ATEŞİN KEŞFİ/KIRILMA NOKTASI

- İnsanoğlu ateşı **1.7 million yıl önce keşfediyor**
- Kontrollü kullanım yaklaşık **400 000 yıl önce başlıyor**
- Bu gastronomi tarihinde de bir kırılma noktasıdır
- Pişirme prosesi ateşle başlıyor
- Pişirme ile lezzet kavramı başka bir boyut kazanıyor
- Bağırsaklarımız kısalırken beynimiz büyümeye başlıyor(evrim)

NEDEN PİŞİRİYORUZ?

- Yararlanırlılığın artması
- Sindirimin kolaylaşması
- Tekstürün iyileşmesi
- Lezzetin gelişmesi
- Patojenlerin öldürülmesi
- Enzimlerin inaktivasyonu
- İnhibitörlerin inaktivasyonu

KONVANSİYONEL GIDA PROSESLERİ

PROSES	SICAKLIK	SÜRE
PASTÖRİZASYON	$\leq 100^{\circ}\text{C}$	2-30 dakika
STERİLİZASYON	110- 140 $^{\circ}\text{C}$	2 saniye-20 dakika
TÜTSÜLEME	65-80 $^{\circ}\text{C}$	1-2 saat
FIRINLAMA	150-250 $^{\circ}\text{C}$	10 dakika - 2 saat
KIZARTMA	170-250 $^{\circ}\text{C}$	4-10 dakika
IZGARA	>400	5-15 dakika
SOTE	160-240 $^{\circ}\text{C}$	5-30 dakika
GENEL	65->400 $^{\circ}\text{C}$	2 saniye- 2 saat

MADALYONUN ÖTEKİ YÜZÜ/

- Fazla enerji gerektiriyor
- Proses bulaşanları oluşuyor

-HMF

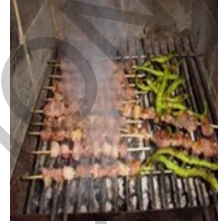
-PAH

-Akrilamid(AA)

-EYA

-TYA

-GE

HMF

- Sindirim sırasında HMF'den sülfoksimetilfurfural (SMF) oluşabiliyor

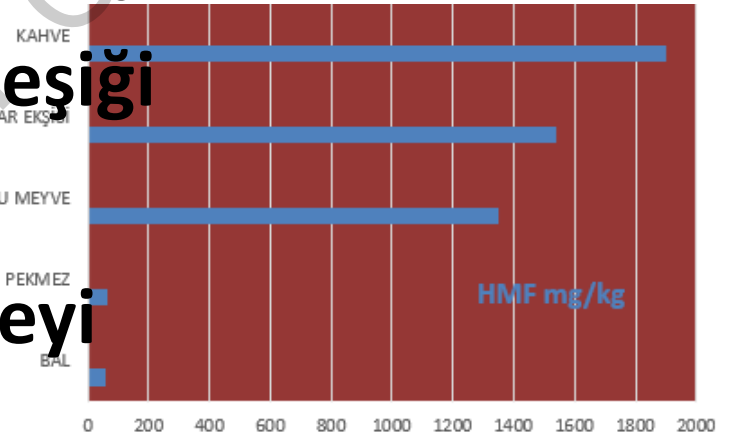

- SMF genotoksik ve mutajenik etkili
- JECFA'ya göre endişe eşiği

540 $\mu\text{g}/\text{kişi.gün}$

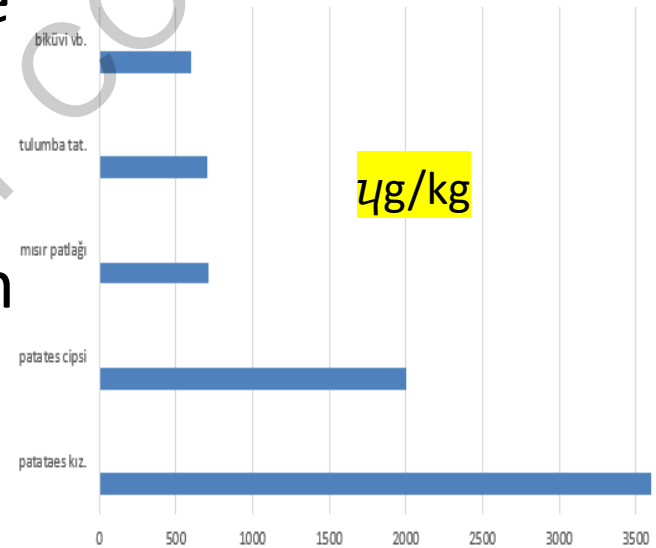
- EFSA'ya göre alım düzeyi

1600 $\mu\text{g}/\text{kişi.gün}$

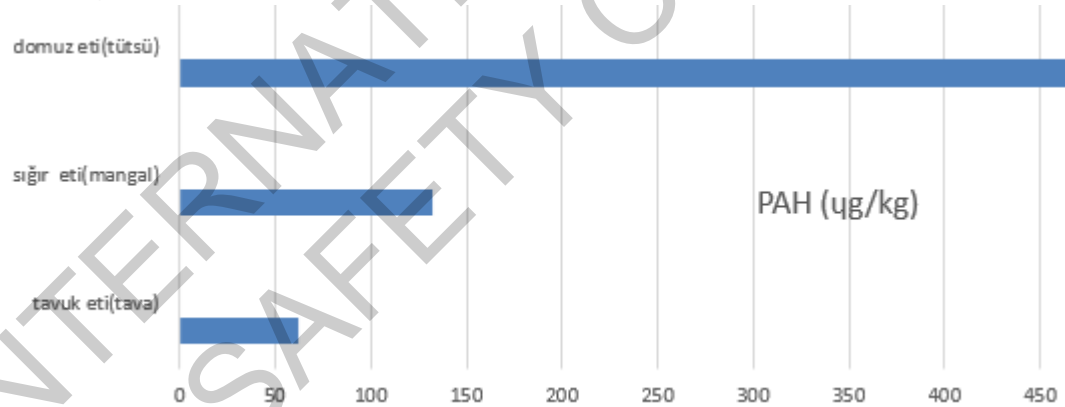
AKRİLAMİD

- Asparajin ile indirgen şeker arasındaki tepkime ile
- 120 °C'de oluşmaya başlıyor
170-180 °C'da max düzeye ulaşıyor
- Vücutta glisidilamide (GA) dönüşüyor. Hem **geno-** hem **nöro-toksik**
- BMDL₁₀ : 0.17 ve 0.43 g/kg.bw.gün.

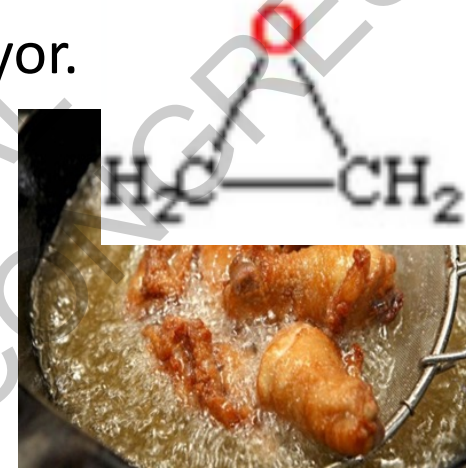
PAH

- Organik bileşiklerin eksik yanması sonucu oluşan kanserojen madde grubu
- Gıdaların tütsülenmesi ve kömürde pişirilmesi sırasında oluşuyor

EPOKSİ YAĞ ASİDİ (EYA)

- EYA, yağlarda doğal olarak bulunmuyor.
- **KIZARTMA** sırasında doymamış yağ asidlerinden oluşuyor:
- **2-CH=CH + O2 → 2 -CH-O-CH-**
- **OKSİRAN** halkası içeriyor
- Hücre işlevlerini ve metabolik süreçleri olumsuz etkiliyor.
- AB'de kızartma yağları için izin verilen **max limit 1 g/kg...**

KIZARTMA YAĐINDA EYA-ME

- Rafine palm yağı, 24 saat s¼rekli ısıtma ve 4 saat intervalle EYA-ME analizi (mg/kg)

S¼RE(saat)	160°C	170°C	180°C
0	0.00	0.00	0.00
4	0.05	0.13	0.17
12	0.17	0.18	0.27
24	0.42	0.36	0.73

Kaynak:Khor et al,2019

GIDALARDA EYA DÜZEYİ

GIDA	EYA(mg/kg)	%>TTC
CİPS	297.7	86
KIZARMIŞ PATATES	128.5	95
BİTKİSEL YAĞ	410.7	97
MAYONEZ	309.6	100
TÜTSÜLENMİŞ ET	210.0	84
ÇEREZ GIDA	186.1	99
HAZIR YEMEK	59.4	100
TTC: 0.0015 mg/kg.bw.gün		

Kaynak: Muribu et al,2017

SERTİFİKALI GIDA İŞÇİSİ

- Hijyen Eğitimi Yönetmeliği'ne göre **gıda işçisinin** 8 saat hijyen eğitimi alması gerekiyor
- Bu eğitim ME Bakanlığı tarafından veriliyor
- Ancak yeterli olmadığı için ve yeri her işletmeden bir hijyen sorumlusu olması ve 15-20 saatlik bir eğitim programı uygulanması öneriliyor
- Eğitimin GKGM tarafından elemanları tarafından verilmesi vurgulanıyor
- Müftügil, 2020

GASTRONOMİ LİSANS PROGRAMLARI

DÖNEM	ÜNİ /PROG	KONTENJAN
2020-21	88	5252
2021-22	97	6396
2022-23		?

BİRİNCİ YARIYIL

NO	DERS ADI	TEORİK	UYGULAMA	TOPLAM	AKTS
1	Turizm Ekonomisi	3	0	3	4
2	Gıda Güvenliği ve Hijyeni	2	0	2	2
3	Mutfak Sanatlarına Giriş	3	0	3	5
4	Yiyecek İçecek Yönetimi	3	0	3	4

SONUÇ

- Yiyecek-içecek işletmelerinde gıda güvenliğine ilişkin yeterli araştırma yoktur!..
- Personel eğitimi yeterli değildir. Yerel yönetim destekli eğitim gerekli.
- Kalite sistemleri eksiktir